

Domeinbeschrijving A: Een kennisbasis voor burgerschap

Inhoudsvalidering van de PPON-peiling Einde basisschool 2009

Inhoud

1 Sociaal-cultureel burgerschap (samenleving) 3

- 1.1 Sociaal-cultureel klimaat 3
 - 1.1.1 Het gezin en andere samenlevingsvormen 3
 - 1.1.2 Etnische groepen in Nederland 3
 - 1.1.3 Respectvol handelen: emancipatie en non-discriminatie 4
- 1.2 Geestelijke stromingen 4
 - 1.2.1 Jodendom 4
 - 1.2.2 Christendom 4
 - 1.2.3 Islam 5
 - 1.2.4 Hindoeïsme en boeddhisme 5
- 1.3 Niet gouvernementele organisaties 6
 - 1.3.1 Vakbonden 6
 - 1.3.2 Humanitaire organisaties 6
 - 1.3.3 Natuur- en milieuorganisaties 6
 - 1.3.4 Verenigingen, bewegingen en actiegroepen 7

2 Politiek burgerschap (staat) 8

- 2.1 Natie-staat 8
 - 2.1.1 Het grondgebied van Nederland 8
 - 2.1.2 Grondrechten en plichten 8
 - 2.1.3 Principes van bestuur: parlementaire democratie 8
 - 2.1.4 Principes van rechtshandhaving: politie en justitie 9
- 2.2 Bestuur van Nederland 9
 - 2.2.1 Staten generaal en regering 9
 - 2.2.2 Gemeentebestuur 10
 - 2.2.3 Provinciebestuur 10
- 2.3 Internationale organisaties 10
 - 2.3.1 De Verenigde Naties 10
 - 2.3.2 De Europese Unie 11

3 Economisch burgerschap 12

- 3.1 Consumenten 12
 - 3.1.1 Productinformatie 12
 - 3.1.2 Reclame 12
 - 3.1.3 Duurzaam consumeren 12
- 3.2 Omgaan met geld 13
 - 3.2.1 Beheer van het eigen budget 13
 - 3.2.2 Sparen en lenen 13

1 Sociaal cultureel burgerschap (samenleving)

1.1 Sociaal-cultureel klimaat

1.1.1 Het gezin en andere samenlevingsvormen

In het traditionele gezin van vroeger was vaak sprake van een strenge hiërarchie. Zo was de man bijvoorbeeld de baas en mochten de kinderen meestal nergens over meepraten. Man en vrouw hadden ieder hun eigen taken. De man zorgde voor het inkomen, terwijl de vrouw zich ontfermde over de opvoeding en verzorging van de kinderen en het huishouden. Vaak moest de vrouw ook nog meewerken in het bedrijf, bijvoorbeeld in de winkel of op de boerderij.

In de loop der jaren zijn de verhoudingen tussen kinderen en ouders over het algemeen minder hiërarchisch geworden. Kinderen mogen nu bijvoorbeeld vaker meebeslissen over belangrijke gezinszaken. Tegenwoordig hebben veel vrouwen met kinderen een baan buitenshuis. Het gezin moet geborgenheid bieden aan de leden. De volwassene(n) in het gezin moet(en) in staat zijn kinderen te verzorgen en op te voeden. In gezinnen waar deze functies niet naar behoren vervuld worden, ontstaan vaak moeilijkheden. Dit zijn ruzies of opvoedingsproblemen zoals verwaarlozing van kinderen, kindermishandeling en incest. Ook door geldnood, of door ziekte van een ouder kan een gezin in de problemen komen.

Om gezinsproblematiek te verhelpen, bestaan verschillende instanties, bijvoorbeeld de huisarts of maatschappelijk werk. Speciaal voor kinderen bestaat de kindertelefoon en de kinderbescherming. Gezinsproblemen kunnen uitmonden in het uiteenvallen van het gezin.

Wanneer gezinnen in een voor de gezinsleden vreemde cultuur terechtkomen, ontstaan problemen vaak wanneer de kinderen de nieuwe cultuur eerder overnemen dan de ouders. Bijvoorbeeld wanneer een meisje uit een Islamitisch gezin in Nederland alleen wil uitgaan.

1.1.2 Etnische groepen in Nederland

In Nederland leven van oudsher verschillende etnische groepen, zoals de joden. Zuid-Molukkers, Indische Nederlanders en Surinamers zijn als overzeese rijksgenoten in ons land gekomen. De Zuid-Molukkers zijn in het begin van de vijftiger jaren naar ons land gekomen. In de onafhankelijkheidsstrijd van Indonesië vochten ze aan de zijde van Nederland. Door de slechte verhouding tussen de nieuwe Indonesische regering en Nederland werd hun positie onhoudbaar en werden ze naar Nederland overgeplaatst. Ook veel Indische Nederlanders kwamen naar Nederland. Veel Surinamers kwamen als Nederlandse rijksgenoten naar ons land, omdat voor hen hier betere bestaansmogelijkheden bleken te zijn. Vooral in de zeventiger jaren, vlak voordat Suriname onafhankelijk werd, kwamen velen naar ons land. Turken, Marokkanen, Spanjaarden, Italianen en Chinezen zijn naar Nederland gekomen omdat er werk was. Anderen (bijvoorbeeld Vietnamezen, Chilenen, Somaliërs) zijn als politiek vluchteling naar Nederland gekomen. Veel Nederlanders hebben zich in de loop der jaren gevestigd in andere landen van Europa of daarbuiten; in Canada, Australië, Zuid-Afrika en delen van Azië Indië.

De integratie van etnische groepen in de samenleving verloopt vaak moeilijk. Alle groepen hebben een eigen taal en cultuur en willen deze graag behouden. Integratie wordt in dit licht vaak als bedreigend ervaren. Sommige groepen tonen weinig begrip voor andere culturen. Dit kan onder bepaalde omstandigheden leiden tot discriminatie; het op oneigenlijke gronden (zoals ras of geslacht) minderwaardig achten van een bepaalde groep. Discriminatie wordt op verschillende manieren geuit, bijvoorbeeld door stereotypie, waarbij onjuiste, onveranderlijke karakterisering van groepen plaatsvinden; door de zondeboktheorie, waarbij etnische groepen ten onrechte de schuld krijgen van mistoestanden; of door etnocentrisch denken, waarbij de eigen cultuur in alle opzichten superieur geacht wordt aan een vreemde cultuur.

Wanneer mensen zich blijvend vestigen buiten het land, spreken de bewoners van dat land van emigratie. Buitenlanders die zich blijvend in een land vestigen worden door de inwoners van dat land immigranten genoemd.

1.1.3 Respectvol handelen: emancipatie en non-discriminatie

Vanaf de 18e eeuw is in het westelijk deel van Europa langzamerhand het besef gegroeid dat ieder mens, ongeacht afkomst, ras en godsdienst, geslacht of leeftijd recht heeft op een menswaardig bestaan en dat niemand om één van deze redenen mag worden achtergesteld of gediscrimineerd. Dat betekent onder meer dat iedereen in principe recht heeft op voedsel, onderdak, privacy, autonomie en vrije meningsuiting. Deze rechten werden op den duur vastgelegd in grondwetten en leidden tot een parlementair-democratische bestuursvorm in veel landen. Deze rechten werden door de Verenigde Naties vastgelegd in de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens en het Verdrag inzake de rechten voor het kind. Om deze principiële rechten ook daadwerkelijk voor iedereen af te dwingen is door verschillende achtergestelde groepen noodgedwongen veel strijd gevoerd. Deze strijd staat bekend als strijd voor gelijkwaardigheid of emancipatie. Deze strijd werd onder andere gevoerd voor de afschaffing van de slavernij, voor de rechtsgelijkheid van vrouwen ten opzichte van mannen en voor de gelijkberechtiging van de arbeidersklasse ten opzichte van de hogere maatschappelijke klassen. Hoewel er veel bereikt is, is de strijd voor het realiseren van mensenrechten voor iedereen wereldwijd tot op de dag van vandaag nodig. In de loop der jaren is de positie van vrouwen en meisjes in het gezin veranderd. In de jaren vijftig was het nog norm dat een gehuwde vrouw huisvrouw was en dat ze alleen betaalde arbeid verrichtte als dit voor het inkomen van het gezin noodzakelijk is. Steeds meer werd een hogere beroepsopleiding ook voor meisjes van belang geacht en werd het normaal gevonden dat ook getrouwde vrouwen een beroep uitoefenen. Tegenwoordig is het algemeen geaccepteerd dat vrouwen met een gezin deelnemen aan het arbeidsproces. Het gezinsleven is daardoor veranderd. Huishoudelijke taken worden meer dan vroeger gedeeld door gezinsleden. Kinderen zijn vaak voor een deel van de dag aangewezen op buitenschoolse opvang.

1.2 Geestelijke stromingen

1.2.1 Jodendom

In de joodse godsdienst staat de schepping van de wereld door één god centraal. De joodse godsdienst kent een groot aantal gebruiken zoals de viering van de sabbat, het in acht nemen van de spijswetten, het vieren van heilige feestdagen (bijvoorbeeld het joodse paasfeest). Ten behoeve van de joodse erediensten zijn synagogen gebouwd.

De belangrijkste wetten in de joodse godsdienst staan in de tien geboden, die volgens de joden door god aan Moses, de leider van de joden, zijn gegeven. Later zijn de tien geboden ook door de christenen als leefregels aanvaard. Verhalen over joden en hun god staan opgetekend in de Tenach. In het christendom zijn deze verhalen opgenomen in het Oude Testament van de Bijbel. Een aantal eeuwen woonden de joden in het door God aan hen beloofde land (het grondgebied van de huidige staat Israël). Later werd het gebied door andere volken veroverd en werd het Joodse volk over de wereld verspreid. Hun geloof leidde ertoe dat ze te midden van vreemde culturen hun eigen cultuur bewaarden. In de christelijke cultuur werden ze om geloofsredenen jarenlang niet geaccepteerd en stonden ze vaak bloot aan anti-semitisme en de gevolgen daarvan.

1.2.2 Christendom

Het christendom is ongeveer 2000 jaar geleden in Palestina ontstaan uit het jodendom.

De christelijke leer staat opgetekend in de bijbel. De bijbel bestaat uit twee gedeelten: het Oude Testament, dat de geschiedenis van het joodse volk behandelt en waarin de tien geboden staan die ook de christenen als leefregels hanteren en het Nieuwe Testament, dat vooral gaat over het leven van Christus en zijn leer. Christenen geloven, evenals de joden, in het bestaan van één God en in een leven na de dood. Goede christenen kunnen na hun dood worden uitverkoren om in het hemelse paradijs te komen. Anderen zal de toegang daar geweigerd worden en moeten vrezen voor de verschrikkingen van de hel.

De christenen beschouwen - in tegenstelling tot de joden - de jood Jezus Christus als de zoon van god.

Aan belangrijke gebeurtenissen in het leven van Jezus Christus zijn de belangrijkste christelijke feestdagen gewijd. Het kerstfeest gedenkt zijn geboorte uit Maria, de goede vrijdag gedenkt zijn sterven aan het kruis, het paasfeest zijn opstanding uit de dood, hemelvaart de terugkeer naar zijn vader in de hemel, Pinksteren tenslotte als een bezoek van de Heilige Geest aan de volgelingen van Christus.

In de geschiedenis van Europa heeft het christendom een belangrijke rol gespeeld (bijvoorbeeld de kerstening in het Karolingische rijk, de rol van de kerk in de middeleeuwse samenleving, de kruistochten). Vanaf de 16e eeuw werd het christendom als een onderdeel van de kolonisatie in Amerika en in delen van Afrika en Azië verbreid.

Vanaf het begin van de geschiedenis van het christendom zijn de gelovigen uiteen gegaan in aparte kerken. Zo ontstond de rooms-katholieke kerk en de Grieks-orthodoxe kerk. Van de rooms-katholieke kerk hebben zich later vele protestantse richtingen afgescheiden. Zo zetten Luther en Calvijn zich af tegen de pronkzucht van de Roomse kerk en de absolute macht van de Paus. Uit dit conflict zijn de protestantse kerken (onder andere Hervormd, Gereformeerd) voortgekomen.

De meeste kerkgenootschappen in Nederland behoren tot de christelijke godsdienst. De rooms-katholieke kerk is de oudste vorm van christendom in ons land. Leider van de rooms-katholieke kerk is de paus in Rome. De leiders in Nederland zijn de rooms-katholieke bisschoppen. Een belangrijke figuur in de katholieke kerkgemeenschap op lokaal niveau is de pastor. De leider van een protestantse kerkgemeenschap op lokaal niveau is de dominee.

Voor het houden van godsdienstoefeningen staan op veel plaatsen in ons land kerkgebouwen.

De katholieke en de protestantse kerken drukten lange tijd hun stempel op het sociale leven in Nederland. Vanuit hun levensbeschouwing zijn tal van maatschappelijke organisaties opgericht, bijvoorbeeld scholen, sportverenigingen, vakbonden of omroepen.

1.2.3 Islam

De islam is als godsdienst ontstaan uit de prediking van de profeet Mohammed in de 7e eeuw en heeft zich vanuit Mekka over grote delen van de wereld verbreid. (Het Midden-Oosten, Noord-Afrika, Zuidoost-Azië). De islam heeft verwantschap met het jodendom en het christendom. Moslims geloven in één God (Allah), in een leven na de dood.

De centrale bron van geloofsvoorstellingen en regels van de islam is de Koran. Veel namen en verhalen in de Koran komen ook in de bijbel voor (bijvoorbeeld Jezus, Abraham).

Islamitische gebruiken zijn onder andere het op de juiste wijze opzeggen van de gebeden (bijvoorbeeld geknield, met het gezicht naar Mekka gericht); het vasten in de maand Ramadan, de negende maand van het Islamitische jaar, telkens vallend in een iets andere periode van ons jaar, en het verbod op het eten van varkensvlees en het drinken van alcohol. Er bestaat een specifieke rolverdeling tussen mannen en vrouwen in de islam. Zo zijn er aparte regels voor mannen en voor vrouwen (in sommige islamitische landen dragen vrouwen bijvoorbeeld een sluier). Belangrijke feesten voor moslims zijn: het suikerfeest aan het eind van de vastenperiode en het offerfeest, waarbij elke moslim die dat kan betalen een ritueel geslacht schaap of ander dier offert. Dit offer geschiedt ter ere van God en grijpt terug op het offer van Abraham, dat ook in de bijbel beschreven staat.

1.2.4 Hindoeïsme en boeddhisme

Het hindoeïsme is een godsdienst die al meer dan duizend jaar voor Christus veel aanhangers had. Vooral in India is het hindoeïsme wijd verbreid.

Volgens de hindoes is het leven op aarde sterk hiërarchisch geordend. In de samenleving bestaan verschillende standen, bijvoorbeeld de brahmanen of priesters, de krijgslieden, de handelaren en boeren, en het lager personeel. Dan bestaat er nog een laagste groep, de paria's. Binnen de standen is een onderverdeling gemaakt in duizenden kasten.

De godsdienst verbiedt het aanraken van mensen uit een lagere kaste, of het gebruiken van voedsel dat door een lagere bereid is. Koks zijn daardoor vaak brahmanen.

Dit kastenstelsel wordt in het moderne India steeds minder kenmerkend voor het geloof, de grondwet verbiedt bijvoorbeeld discriminatie van lagere groepen.

Binnen het hindoeïsme bestaan verschillende richtingen: sommige erkennen meerdere goden zoals Vishnoe en Shiva, familiegoden of kastegoden. Andere beperken hun geloof tot één god. Hindoes geloven in een lange reeks van reïncarnatie na de dood. Wie goed geleefd heeft, zal terugkeren op aarde in een hogere kaste, wie slecht geleefd heeft, daalt af in het systeem. Ook is het mogelijk om als dier op aarde terug te keren. Omdat ook de dieren een goddelijke vonk hebben, zijn in principe alle dieren heilig en mogen niet gedood worden. Hierdoor is het vegetarisme onder hindoes vrij algemeen. Het heiligste dier is echter de koe. Dit dier geniet speciale bescherming en mag niet verjaagd worden wanneer het in de weg loopt.

Uitingsvormen van hindoeïsme in Nederland komt men vooral tegen in de hindoeïstische Surinaamse gemeenschap. Ook de beoefening van een vorm van yoga heeft zijn oorsprong in het hindoeïsme.

Het boeddhisme is enige eeuwen voor Christus uit het hindoeïsme ontstaan door de prediking van een edelman, die de bijnaam, Boeddha kreeg.

Het boeddhisme kent meerdere richtingen en is verbreid in het Verre Oosten (bijvoorbeeld China, Vietnam, Korea, Japan).

1.3 Niet gouvernementele organisaties

1.3.1 Vakbonden

Vakbonden zijn organisaties die opkomen voor de belangen van werknemers. Ze strijden voor goede lonen, geschikte werktijden en gunstige werkomstandigheden. De vakbeweging is opgekomen tijdens de Industriële Revolutie in de 19e eeuw, toen groepen arbeiders voor hun rechten opkwamen. De vakbeweging werd gaandeweg sterker en slaagde erin arbeidsomstandigheden en loon voor de arbeiders te verbeteren.

Om hun doelen te bereiken, onderhandelen vakbonden regelmatig met en werkgevers over arbeidsvoorwaarden, bijvoorbeeld over de hoogte van het loon of het aantal vrije dagen. Werkgevers zijn alle organisaties die mensen in loondienst hebben. Dat kunnen bedrijven zijn, zoals fabrieken en winkels, ziekenhuizen en scholen. Ook de overheid is een grote werkgever. Als de vakbondsbestuurders vinden dat dit overleg onredelijk verloopt, kunnen zij hun leden oproepen tot stakingen of andere acties.

Het lidmaatschap van een vakbond is vrijwillig. De contributie wordt voor een deel gebruikt om de leden van de vakbond tijdens stakingen te voorzien van inkomen.

1.3.2 Humanitaire organisaties

Amnesty International zet zich in voor de vrijlating van mensen die door de regering van hun land gevangen genomen zijn om hun politieke of godsdienstige overtuiging, om hun ras, huidskleur of culturele achtergrond. Dit doen ze bijvoorbeeld door het schrijven van brieven aan autoriteiten. Verder bepleit Amnesty International de afschaffing van martelingen en van de doodstraf.

Het Internationale Rode Kruis is opgericht om hulp te verlenen aan zieke en gewonde militairen en burgers in oorlogstijd. Ook verleent ze hulp aan slachtoffers van andere rampen. Bijvoorbeeld bij hongersnoden, aardbevingen, overstromingen. Mensen kunnen deze organisaties steunen door giften, of door lid of donateur worden

1.3.3 Natuur- en milieuorganisaties

Op het gebied van het milieu is ook een aantal organisaties opgericht. Het Wereldnatuurfonds richt zich vooral op het beschermen van met uitsterven bedreigde dieren en plantensoorten. Greenpeace voert vooral actie tegen activiteiten die de natuur bedreigen. In Nederland koopt de Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten terreinen aan die belangrijk zijn voor het behoud van zeldzame dieren en planten. Mensen kunnen deze organisaties steunen door giften of door lid of donateur worden

1.3.4 Verenigingen, bewegingen en actiegroepen

Een voorbeeld van een democratische organisatievorm is de vereniging. De leden van een vereniging hebben stemrecht en kiezen een bestuur uit de leden die zich daarvoor beschikbaar stellen. Het bestuur bestaat in ieder geval uit een voorzitter, een secretaris en een penningmeester. De voorzitter leidt de vergaderingen. De secretaris maakt verslagen - notulen - van de vergaderingen en verzorgt de correspondentie. De penningmeester beheert de gelden. De belangrijkste vergadering is de algemene ledenvergadering waar het bestuur verantwoording aflegt voor de beslissingen die het genomen heeft. Meestal vinden daar ook de bestuursverkiezingen plaats. Vergaderingen worden gehouden aan de hand van een agenda. Daarop staan de punten vermeld, waarover gesproken zal worden.

2 Politiek burgerschap (staat)

2.1 Natie-staat

2.1.1 Het grondgebied van Nederland

De Nederlandse Staat is ontstaan uit de gebeurtenissen in de tachtigjarige oorlog. Het grondgebied heeft zich in de loop der tijd nogal eens gewijzigd. Zo heeft België in de eerste helft van de 19de eeuw een tijdlang deel uitgemaakt van de Nederlandse Staat.

Onder invloed van het kolonialisme heeft Nederland een aantal overzeese gebiedsdelen gehad. Hiertoe behoorden Nederlands Indië (het huidige Indonesië) en Suriname. Tegenwoordig horen de Nederlandse Antillen en Aruba nog bij Nederland. Ook heeft het gebied wel eens onder vreemde overheersing gestaan, bijvoorbeeld door de Duitse bezetting van 1940 - 1945.

Een van de symbolen van de Nederlandse Staat is de familie Van Oranje-Nassau, die het erfelijk koningsschap over onze staat voert. Deze band is uiteindelijk terug te voeren op de rol die Willem van Oranje speelde bij het ontstaan van Nederland als zelfstandige staat. De verbondenheid komt op verschillende manieren tot uitdrukking, bijvoorbeeld in het vieren van koninginndag, de tekst van ons volkslied en de nationale kleur oranje.

Het grondgebied van Nederland is ingedeeld in provincies en gemeenten. De indeling in provincies komt voornamelijk voort uit de gewesten die samen de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden vormden. Nu zijn er 12 provincies, waarvan Flevoland de jongste is. De provincies zijn: Groningen, Friesland, Drenthe, Overijssel, Flevoland, Gelderland, Utrecht, Noord-Holland, Zuid-Holland, Zeeland, Noord-Brabant en Limburg. Iedere provincie is ingedeeld in een aantal gemeenten. Een van deze gemeenten fungeert als provinciehoofdstad. De hoofdsteden van deze provincies zijn: respectievelijk Groningen, Leeuwarden, Assen, Zwolle, Lelystad, Arnhem, Utrecht, Haarlem, Den Haag, Middelburg, Den Bosch en Maastricht. De grenzen van een gemeente zijn vaak historisch bepaald. De geschiedenis van veel gemeenten begint honderden jaren geleden bij het verkrijgen van stadsrechten.

Binnen het grondgebied van een gemeente kunnen meerdere plaatsen vallen. De bebouwde kom van een plaats wordt meestal ingedeeld in wijken en deze weer in buurten.

2.1.2 Grondrechten en plichten

De meeste landen, ook Nederland, hebben een grondwet, waarin rechten en plichten van de inwoners zijn vastgelegd. Deze rechten en plichten zijn verder uitgewerkt in wetten en regels.

Uitgangspunt in de Grondwet van Nederland is, dat iedereen in gelijke gevallen recht heeft op een gelijke behandeling. Tot de belangrijkste rechten behoren de vrijheid van drukpers, de vrijheid van godsdienst, de vrijheid van onderwijs, het recht van vereniging en vergadering.

Tot de belangrijkste plichten behoren de leerplicht en de plicht om belasting te betalen.

De samenleving heeft geld nodig voor het uitvoeren van haar taken. Daartoe bestaat de plicht tot het betalen van belastingen (bijvoorbeeld inkomstenbelasting, BTW, hondenbelasting).

2.1.3 Principes van bestuur: parlementaire democratie

Democratie is een vorm van bestuur waarbij alle mensen invloed kunnen hebben op de gang van zaken, meestal doordat ze stemrecht hebben in een vergadering of het recht hebben hun bestuur te kiezen.

Als staatsvorm werkt democratie met vrije verkiezingen, waarbij zich iedereen in principe verkiesbaar kan stellen en vertegenwoordigers kan kiezen in een volksvertegenwoordiging. Hier worden besluiten bij meerderheid van stemmen genomen. Niet alle burgers zijn in een democratie gerechtigd te kiezen (bijvoorbeeld jeugdigen en gevangenen hebben geen kiesrecht). In Nederland ligt de leeftijdsgrens bij 18 jaar. Kiesgerechtigden krijgen een oproep om deel te nemen aan verkiezingen. Er zijn verkiezingen voor

de Tweede Kamer, voor de Provinciale Staten en voor de Gemeenteraad. (noot: het Europese Parlement en de Waterschappen blijven hier vooralsnog buiten beschouwing). Men kan dan in een speciaal daarvoor ingericht stembureau in het geheim zijn stem uitbrengen op een bepaalde kandidaat van een bepaalde politieke partij (bijvoorbeeld PvdA, CDA, VVD, D66, SP, PVV, CU).

Aan het eind van een verkiezingsdag worden de stemmen geteld. Naar verhouding krijgen de partijen zetels in de volksvertegenwoordiging waarvoor gekozen is.

De gekozen volksvertegenwoordigers zorgen dan samen voor de samenstelling een dagelijks bestuur. Voor het landsbestuur is dat de regering, Voor de gemeente is dat het college van Burgemeester en Wethouders. (noot: voor de basisschool laten we het college van Gedeputeerde Staten nog buiten beschouwing).

De volksvertegenwoordigers hebben voorts voortdurend de taak om het bestuur te controleren en zo mogelijk bij te sturen. Als er onoplosbare conflicten ontstaan tussen volksvertegenwoordiging en het dagelijks bestuur, dan treedt het bestuur af en worden er nieuwe verkiezingen georganiseerd.

Zonder onoverkomelijke problemen zijn er eens in de vier jaar nieuwe verkiezingen voor de bestuursorganen van de staat.

2.1.4 Principes van rechtshandhaving: politie en justitie

De politie heeft verschillende taken, waaronder het opsporen van strafbare feiten, het handhaven van de openbare orde en het uitvoeren van gerechtelijke beslissingen. De politie heeft daarbij verschillende bevoegdheden. Ze mag mensen aanhouden, bekeuren, verhoren en in speciale gevallen huiszoekingen verrichten.

Als iemand verdacht wordt van een strafbaar feit, dan moet hij voor de rechtbank verschijnen. De rechtbank bepaalt of iemand schuldig of onschuldig is. Om dit te onderzoeken worden rechtszittingen georganiseerd.

Daarin spelen de volgende partijen een rol:

- De verdachte die voor zijn verdediging meestal wordt bijgestaan door een advocaat.
- De officier van justitie, die fungeert als aanklager van de verdachte.
- De rechter, die onpartijdig is en uitspraak doet, nadat hij de zaak heeft aangehoord.

De advocaat en de officier van justitie kunnen getuigen oproepen. De verdachte kan schuldig of onschuldig worden bevonden. In het laatste geval volgt vrijspraak. In het eerste geval legt de rechter meestal een straf op (bijvoorbeeld gevangenisstraf, geldboete, alternatieve straf).

Behalve in strafzaken kan de rechtbank ook een rol spelen bij het oplossen van conflicten tussen (groepen van) burgers, bijvoorbeeld om te bepalen of een staking mag doorgaan; of dat een werknemer door zijn baas ontslagen mag worden.

2.2 Bestuur van Nederland

2.2.1 Staten Generaal en regering

Aan het hoofd van het bestuur van Nederland staat de Staten Generaal, ook wel volksvertegenwoordiging of parlement genoemd. Zij bestaat uit de Eerste Kamer en de Tweede Kamer. De Tweede Kamer telt 150 leden. Ieder kamerlid is lid van een politieke partij en namens de partij afgevaardigd om de kiezers te vertegenwoordigen. Hoe meer stemmen een partij krijgt, hoe meer afgevaardigden namens de partij in de Tweede Kamer zitten. Belangrijke politieke partijen zijn de PvdA, het CDA, de VVD en D66. De volksvertegenwoordiging bepaalt volgens welke regels en wetten Nederland bestuurd wordt. De leden van de Tweede Kamer zijn voor een periode van vier jaar gekozen. Het is hun taak de plannen van de regering te beoordelen of zelf plannen in te dienen.

Ieder jaar op de derde dinsdag van september vindt er een belangrijke gebeurtenis plaats: prinsjesdag. De koningin opent op ceremoniële wijze (gouden koets, troonrede) het parlementaire jaar. Op deze dag presenteert de regering de plannen en de Rijksbegroting voor het komende jaar. Begrotingsonderwerpen zijn bijvoorbeeld het milieu, de gezondheidszorg, de belastingen en woningbouw.

Eén of meerdere partijen leveren de ministers voor de regering van Nederland. Dit zijn meestal partijen die samen een meerderheid in de Tweede Kamer hebben. De ministers vergaderen in de ministerraad onder leiding van de minister-president. De regering van Nederland maakt plannen (wetsvoorstellen) voor een goed bestuur van het land en voert deze uit als ze goedgekeurd zijn door de Staten Generaal. De ministers staan aan het hoofd van een ministerie of departement, bijvoorbeeld het ministerie van financiën, onderwijs, wetenschappen en cultuur, defensie, welzijn, volksgezondheid, ruimtelijke ordening en milieu, verkeer en waterstaat, sociale zaken en volksgezondheid, buitenlandse zaken, binnenlandse zaken of ontwikkelings-samenwerking. Op de ministeries werken ambtenaren aan de voorbereiding en uitvoering van de maatregelen die de regering bedacht heeft.

In het buitenland vertegenwoordigt een ambassadeur de regering. De ambassadeur is het hoofd van een ambassade en onderhoudt contacten met de regering van het betreffende land. Nederlanders in dat land kunnen een beroep doen op de diensten van de ambassadeur, bijvoorbeeld als hun paspoort is zoekgeraakt.

2.2.2 Gemeentebestuur

Aan het hoofd van een gemeente in Nederland staat een gemeenteraad. Deze raad beslist over allerlei zaken die de gemeente aangaan, bijvoorbeeld bestemmingsplannen of verzoeken van inwoners. De leden van de raad zijn democratisch gekozen. Ieder raadslid is lid van een politieke partij en zit als afgevaardigde van die partij in de raad. De raad kiest uit haar midden een aantal wethouders voor het dagelijks bestuur. Iedere wethouder heeft een eigen taak. Voorzitter van de gemeenteraad en van het dagelijks bestuur is de burgemeester. Burgemeester en wethouders bereiden de plannen voor en voeren ze uit, nadat ze in de gemeenteraad besproken en goedgekeurd zijn. Daarbij worden B en W geholpen door gemeentelijke diensten, waar ambtenaren werken, bijvoorbeeld van de dienst onderwijs, plantsoenen, riolering en straten, de brandweer en de politie. Het belangrijkste gebouw voor de gemeente is het gemeentehuis. Daar worden onder andere geboorten, huwelijken, sterfgevallen en verhuizingen van de inwoners van de gemeente bijgehouden; de burgerlijke stand.

2.2.3 Provinciebestuur

Nederland telt twaalf provincies. Elke provincie heeft een provinciehoofdstad. In de provinciehoofdstad zetelt het bestuur van de provincie. Het provinciebestuur vormt de bestuurslaag tussen de gemeenten en de rijksoverheid.

Het dagelijks bestuur van een provincie wordt gevormd door Gedeputeerde Staten. Aan het hoofd hiervan staat een Commissaris van de Koningin. Dit dagelijks bestuur wordt gecontroleerd door de Provinciale Staten, de volksvertegenwoordiging van de provincie.

In Nederland heeft de provincie op verschillende beleidsterreinen, zoals gezondheidszorg, ruimtelijke ordening en openbaar vervoer een coördinerende taak. De provincie is in sommige gevallen toezichthouder op gemeenten.

2.3 Internationale organisaties

2.3.1 De Verenigde Naties

Om de vrede en veiligheid in de wereld te bewaren, werden na de Tweede Wereldoorlog de Verenigde Naties opgericht. Bijna alle landen van de wereld zijn daar lid van. De belangrijkste taken van de Verenigde Naties bestaan uit het op vreedzame wijze oplossen van meningsverschillen tussen de leden en het geven van steun aan onderontwikkelde landen. De VN kent verschillende onderafdelingen (bijvoorbeeld Unicef, die werkt voor kinderen en vluchtelingen en Unifil, die zorgt voor een vredesmacht in gebieden, waar volgens strijdende partijen een militair conflict in de hand gehouden moet worden). Het hoofdkwartier van de Verenigde Naties is gevestigd in New York.

2.3.2 De Europese Unie

Om de samenwerking tussen de Europese staten op een aantal gebieden (bijvoorbeeld handel, landbouw, milieu, transport) te verbeteren, is de Europese Unie - EU - opgericht. De Europese Unie telt momenteel 28 staten, waarvan de 12 landen: Frankrijk, Italië, de Bondsrepubliek Duitsland, Groot-Brittannië, Spanje, Portugal, Griekenland, Nederland, België, Luxemburg, Denemarken en Ierland tot de oudste deelnemers behoren. Het doel van de EU is een verenigd Europa zonder interne grenzen met vrij verkeer en handel tussen de lidstaten. Om dit doel te bevorderen hebben ook veel landen een gemeenschappelijke munt, de euro, ingevoerd. Waar nodig streeft de EU ook naar politieke samenwerking. Allerlei diensten van de Europese Unie zijn gevestigd in Brussel. Daar vergadert ook vaak het Europees Parlement. De leden hiervan worden democratisch gekozen door de bevolking van de lidstaten.

3 Economisch burgerschap

3.1 Consumenten

3.1.1 Productinformatie

Productinformatie is de beschrijving van producten. Producten kunnen worden beschreven op een grafische manier, bijvoorbeeld door een tekening, of door een tekst, zoals deze beschrijving. De behoefte aan productinformatie is groot, zowel in de zakelijke als consumentenmarkt. In vakbladen zijn de pagina's met productinformatie vaak de best gelezen pagina's. Bij vakbladen ziet men de trend dat productinformatie steeds vaker naar het internet verhuist.

Er zijn verschillende vormen van productinformatie. Hoe je het product moet gebruiken kun je vragen aan de aanbieder van het product of lezen in de bijgeleverde gebruiksaanwijzing. Maar klanten zijn ook vaak geïnteresseerd in de kwaliteit, in het gebruiksgemak en de duurzaamheid van een product. Fabrikanten hebben nogal eens de neiging om te rooskleurige informatie over hun eigen product te geven. Daarom zijn er ook onafhankelijke tests, vaak uitgevoerd door consumentenorganisaties. Iets minder objectief, maar ook bruikbaar zijn gebruikersreferenties, waarin gebruikers van een bepaald product over hun ervaringen vertellen.

3.1.2 Reclame

Reclame is een vorm van communicatie met het doel potentiële klanten informatie te geven over producten en diensten. Veel reclame is ook bedoeld consumptie aan te wakkeren door het creëren en versterken van een merkimage en merktrouwheid. Het is ook het promoten van een product, dienst, bedrijf of idee door middel van een veelal gesponsorde boodschap.

Reclame maakt meestal gebruik van advertenties, een aan de betrokkene beschikbaar gesteld deel van een medium, waarin hij zijn boodschap kan plaatsen (waarbij vrijwel altijd ook inhoudelijke voorwaarden van het betrokken medium gelden). Essentieel daarbij is dat de advertentie qua doel en afzender te onderscheiden is van de rest van het medium.

Sinds de opkomst van internet is ook dit medium ontdekt door bedrijven en reclamebureaus

Veelgebruikte media voor reclameboodschappen zijn: posters op billboards, folders, advertenties op radio en televisie, advertenties in kranten en tijdschriften

Vrijwel elk voorwerp is in principe geschikt om als reclamemiddel of -drager te fungeren, kleding (T-shirts bijvoorbeeld) vaak gebruikt in vormen van sport zoals onder andere voetbal, wielrennen of schaatsen, de zijkanten van trams, bussen, taxi's en auto's, de achterkant van tickets van grote evenementen

3.1.3 Duurzaam consumeren

Duurzaam consumeren is consumeren zonder dat het milieu daar ernstige schade van ondervindt en zonder dat mensen er onder lijden. Dat betekent dat je als consument rekening houdt met de manier waarop producten die je koopt tot stand zijn gekomen. Duurzaam consumeren kan bijvoorbeeld inhouden dat een consument geen kleding koopt die met kinderarbeid is geproduceerd. Of dat hij zoveel mogelijk voedingsmiddelen gebruikt die in het eigen land zijn geproduceerd of de producten van dat seizoen.

Producten zoals bananen en koffie kunnen worden gekocht met het Max Havelaar-keurmerk om er zeker van te zijn dat de boeren eerlijk betaald worden voor hun producten. Ook kunnen consumenten letten op de hoeveelheid verpakkingsafval, op het energieverbruik van een apparaat of de energiekosten van het vervoer dat nodig was om het product bij de consument te krijgen, op de diervriendelijkheid van producten etc. Zo zijn er nog tal van voorbeelden te noemen

3.2 Omgaan met geld

3.2.1 Beheer van het eigen budget

Onder beheer van het eigen budget wordt verstaan het inkomen van kinderen , dat vaak bestaat uit zakgeld, kleine verdiensten en giften door hen zelf moet worden. De cliënt krijgt een tevoren vastgesteld bedrag per week of per maand als huishoudgeld. Voor betalingen die niet iedere maand plaatsvinden wordt een bedrag gereserveerd tot de betreffende betaling moet plaatsvinden. Ook wordt een bedrag gereserveerd voor onvoorziene uitgaven. Budgetbeheer moet voorkomen dat er schulden ontstaan of dat eventuele schulden oplopen. Budgetbeheer kan ook aflossingen van schulden betalen uit het budget.

3.2.2 Sparen en lenen

Sparen is het verzamelen van geld met als doel dit pas later uit te geven of het vermogen te vergroten. Dit laatste gebeurt als het geld op een spaarrekening wordt gezet. Een spaarrekening is een rekening waarmee klanten kunnen sparen bij een bank, die daar een vergoeding in de vorm van rente voor geeft. Sinds de opkomst van het internet is het bij veel spaarrekeningen mogelijk via dit kanaal saldo-informatie op te vragen en overboekingsopdrachten te verstrekken, d.w.z. men kan voor sparen internetbankieren. De benaming internet spaarrekening wordt gebruikt als internet het enige kanaal is, en men dus ook geen afschriften thuis gestuurd krijgt. Wegens de kostenbesparing voor de bank krijgt men vaak een iets hogere rente.

Een lening is geld dat door een persoon of instelling aan een andere persoon of instelling wordt verstrekt. Vaak wordt een lening afgesloten door iemand die iets wil kopen waar hij op dat moment nog niet voldoende geld voor heeft. Je krijgt dan geld voor die aankoop, maar de bedoeling is wel dat het geld op termijn wordt terugbetaald (afgelost). Leningen worden meestal verstrekt door banken. Banken hebben de beschikking over geld dat door anderen bij hun in bewaring gegeven is. Wie geld uitleent wil daar graag rente over ontvangen.